

LÖÖPPI

2 / 2026 · HELSINGIN SEUDUN JOURNALISTIT

TOTUUDEN JÄLJILLÄ

Ylen verifiointitiimissä työskentelevä Satu Helin haluaa välttää kyynistymistä viimeiseen saakka.

Vastaava päätoimittaja
Heta Saxell
puh. 040 631 8730
heta.saxell@gmail.com

Tuottaja
Annamari Typpö
puh. 050 387 4005
annamari.typpo@gmail.com

Graafikko
Outi Kainiemi

Muu julkaisuryhmä
Satu Björn
Pekka Holmström
Ilmo Ilkka
Katriina Lundelin
Antti Mannermaa
Hanna Raijas-Turva

Kannen kuva
Pekka Holmström

**Helsingin Seudun Journalistit
Puheenjohtaja**
Heta Saxell

HSJ:n toimisto
Kaisaniemenkatu 1 BA 7. krs.
00100 Helsinki

Toiminnanjohtaja
Johanna Sillanpää

Hallintopäällikkö
Jaana Virtanen

Koulutuskoordinaattori
Laura Vuoma

Painopaikka
Grano

ISSN-L 1455-0032

HSJ TIEDOTTAA TILAISUUKSISTA
SÄHKÖPOSTILLA. VARMISTA,
ETTÄ MEILLÄ ON TOIMIVA
SÄHKÖPOSTIOSOITTEESI.

PEKKA HOLMSTRÖM

Monilla journalisteillakin on surullisen kapea käsitys tieteestä, kirjoittaa kirjailija, tiedetoimittaja Tiina Raevaara kolumnissaan.

- 3 PÄÄKIRJOITUS**
- 4** Valheen paljastaja
- 10** Pätkäputkessa
- 14 KOLUMNI** Onpas typerä tutkimus!
- 16** ”Parasta ovat ihmiset”
- 18** Tekijä häivytetään
- 22 HELMIJUTTU** Mennään bussilla
- 26** Näkymätöntä työtä
- 31 KÄÄNNEKOHTA** Olen mielelläni free
- 32** Huopaaja

PÄÄKIRJOITUS / HETA SAXELL

Ay-toiminta on arjen luksusta

OLETKO koskaan ajatellut, että ammattiliiton jäsenyys on itse asiassa työelämän luksusta? Kun maksat jäsenmaksun, sinulle tarjotaan ammattiisi liittyvää laadukasta koulutusta, sinulle räätälöidään tapaamisia kollegoiden kanssa, joku miettii sinulle virkistystä. Voit myös hakea apurahoja mitä erilaisimpiin tarkoituksiin, useammasta paikasta. Sinun tarvitsee vain ilmoittautua mukaan tapahtumiin, lähteä koulutukseen tai tehdä apurahahakemus! Ja jos haluat itse ideoita toimintaa, mukaan pääsee helposti. Ay-jäsenyys on kuin kunto-salikortti: siitä ei saa tehoja irti, jos ei mene itse paikalle.

Toki ay-jäsenyys toimii myös vakuutuksena pahan päivän varalle. Liiton juristit auttavat, jos työpaikalla tulee ongelmia. Itse ostettu juristipalvelu maksaa helposti monia satoja euroa, kun taas liiton juristit ovat käytössäsi pelkän puhelinsoiton hinnalla. Ja tietysti liitto neuvottelee työehtosopimukset. Laki takaa vain minimin, kun työehtosopimuksella jokainen saa huomattavan monia työelämää parantavia etuja.

Mikään liitto, yhdistys tai osasto ei kuitenkaan toimi ilman ihmisiä. HSJ:ssä meillä on isona etuna se, että toimistossa työskentelee kolme rautaista ammattilaista toteuttamassa jäsenille koulutusta, tapahtumia ja virkistystä. He pitävät

yhdistyksen pyörät pyörimässä. Myös suuri joukko muita ihmisiä tekee työtä yhteisen hyvän eteen. Jokainen HSJ:n hallituksen jäsen sekä erilaisten valiokuntien ja työryhmien jäsenet, jotka sitkeästi istuvat kokouksissa ja osallistuvat keskusteluun, tekevät työtä meidän kaikkien hyväksi. Jokainen entinen, nykyinen ja tuleva luottamustehtävissä toimiva ansaitsee kiitoksen tekemästään työstä ja siitä, että käyttää aikaansa yhteisten asioiden edistämiseen.

**”Mikään
yhdistys ei
toimi ilman
ihmisiä.”**

Tässäkään ajassa ei ole itsestään selvää, että voi antaa omaa aikaansa luottamustehtävien hoitamiseen. Arki on monella kiireistä, eikä oma ajankäyttö useinkaan ole vain itsestä kiinni. Sekin on yhdenlaista luksusta, että voi käyttää aikaansa ammattiyhdistystoimintaan. Että on mahdollisuus irtautua töistä, perheen hoitamisesta tai muista velvollisuuksista ja istua toisten kanssa alas ja pohtia, miten voisimme yhdessä parantaa meidän kaikkien työelämää edes hieman, edes joskus. Pienilläkin asioilla voi olla suuri merkitys, kun ne tehdään yhdessä. Kiitos, että olet jäsen.

Kiitos, että luet *Lööppiä*.
Kiitos, että vastaat kyselyihin.
Kiitos, että osallistut toimintaan.
Kiitos, että hoidat luottamustehtävää.
Kiitos, että annat aikaasi. •

VALHEEN PALJASTAJA

Yle perusti viime vuonna oman verifointitiiminsä pitkälti sotien siivittämänä. Toimittaja Satu Helin kertoo, miten totuutta varmistetaan ja valheita paljastetaan.

TEKSTI ILMO ILKKA KUVAT PEKKA HOLMSTRÖM

Verifoinnin ytimessä on toimittajan kyky etsiä ja yhdistää eri lähteistä olevia tietoja, sanoo Satu Helin.

Viimeistään Venäjän käynnistettyä täysimittaisen hyökkäyssotansa Ukrainaa vastaan nousi monissa toimituksissa villien väitteiden ja sosiaalisessa mediassa leviävän materiaalin verifiointi heilahtamalla tärkeysjärjestyksessä kärkisijoille.

Näin tapahtui myös Ylessä, johon perustettiin viime vuonna oma verifiointitiimi. Viisihenkiseen tiimiin palkattiin yhdeksi toimittajaksi **Satu Helin**, jonka tausta on ulkomaan- ja datatoimittajuudessa. Verifiointitiimin muut jäsenet ovat tuottaja **Ville Juutilainen**, toimittaja **Johanna Vehkoo**, vastaava tuottaja **Jenni Virtanen** sekä toimittaja **Henrik Wacker**.

Helin opiskeli datajournalismia Columbian yliopistossa New Yorkissa lukuvuonna 2019–2020 Helsingin Sanomain Säätiön stipendiaattina.

– Data on kiinnostanut minua aika lailla jo ihan työurani alusta asti. Koen, että ulkomaantoimittaja kilpailee helposti kansainvälisten medioiden kanssa samoista aiheista. Herää kysymys, millä niitä vastaan kilpaillaan, kun Suomesta käsin ei niin vain lähdetä kaveeraamaan **Zuckerbergin** naapureiden kanssa.

Vastaus löytyy datasta. Se asettaa lähtökohtaisesti kotimaiset ja ulkomaiset, isot ja pienet mediat samalle viivalle.

– Datajournalismilla ei ole niin paljon tekemistä sen kanssa, keitä tunnet ja keitä voit aktiivisesti tava-ta livenä. Ennemmin siinä on kyse kyvystä löytää ja yhdistellä asioita.

Kun Helin palasi Ylelle Columbia-vuotensa jälkeen, hän työskenteli datajournalistina ulkomaanosastolla. Pian tämän jälkeen Venäjä aloitti hyökkäyssotansa Ukrainaan ja avoimiin lähteisiin perustuva tiedonhankinta eli OSINT (open source intelligence) -työskentely nousi entistä tärkeämmäksi toimintatavaksi.

OSINT-työskentelyn merkitys toimituksissa on vain kasvanut, kun eri puolilla maailmaa syttyy sotia ja konflikteja. Samalla monet hallitukset,

ryhmittymät ja muut toimijat ovat estäneet riippumattomia journalisteja raportoimasta konflikteista tapahtumapaikalta.

– OSINTin avulla voimme kertoa tapahtumista, vaikka emme olekaan paikan päällä.

Ei mitään salatiedettä

Vaikka Helinin opiskelu Columbian yliopistossa syvensi datajournalismin osaamista, sivuttiin opinnoissa OSINT-teemoja vain pintapuolisesti. OSINT-osaamisensa hän on hankkinut enimmäkseen omatoimisesti kollegoilta kyselemällä ja tutkimalla lähteiden käyttöä itsenäisesti.

– Ei sitä hirveästi opeteta missään kouluissa, eikä siitä ole juurikaan olemassa valmiita käsikirjoja. Lisäksi työkalut muuttuvat jatkuvasti.

Käytännön tasolla Helinin käyttämät verifiointityökalut eivät ole ihmevekkottimia, joiden nappia painamalla saisi heti tietää kuvan, videon tai väitteen todenmukaisuuden sekä kontekstin. Ylellä käytetyt työkalut ovat kovin tavallisia ja tuttuja, sellaisia kuin käänteinen kuvahaku sekä Google Earth ja Google Maps.

Näiden lisäksi Helin tarkastelee myös kuva- ja videomateriaalien metatietoja. Niidenkin hyödyllisyys ja saatavuus kuitenkin vaihtelevat suuresti, sillä sosiaalisen median palvelut usein poistavat metatiedot.

– Jonkin verran olemme kokeilleet myös tekoälyllä tuotetun materiaalin tunnistuspalveluita. Ne eivät kuitenkaan ainakaan vielä ole olleet riittävän luotettavia.

Tekoäly nostaa todistuskynnystä

Tekoälyn käytön helppous on Helinin mukaan tuonut uuden valtavan haasteen verifiointityöhön. Työkalut ovat kaikkien saatavissa, ja niiden avulla tuotetulla sisällöllä voidaan rahastaa monin eri tavoin.

– Alustat eivät hillitse tätä, vaan ennemminkin agitoivat ja rohkaisevat sen käyttöä maksamalla materiaalin tuottamisesta tai levittämisestä. Esimerkiksi nyt on ollut kannattavaa tehdä tekoälysisältöä Intiasta ja Pakistanista käsin. Digijättien maksamat korvaukset ovat suurempia matalan elintason maissa.

Tekoäly saattaakin Helinin arvion mukaan avata toimittajien eteen sudenkuopan: se, että jokin sisältö todistetaan vääräksi, ei yksinään riitä. Olennaisempaa on monesti selvittää, miksi joku on halunnut tehdä väärää sisältöä, kuka siitä hyötyy ja ketkä sitä tekevät.

– Pelkkä todenmukaisuuden tai valheellisuuden selvittäminen ei vastaa näihin tärkeimpiin kysymyksiin journalistisesti.

Tekoäly on lisäksi demokratisoinut kierolla tavalla propagandamateriaalin tuottamista. Valtiollisten

Suomesta puuttuu Satu Helinin mukaan yhteinen käsitys siitä, mitä verifiointi tarkoittaa ja miten sitä tehdään.

**ON YHTÄ
TÄRKEÄÄ
TODISTAA
JONKIN OLEVAN
AITO KUIN
JONKIN OLEVAN
VALHETTA.**

Yleisölle pitää kertoa, mitä tiedetään varmasti ja mitä ei, Satu Helin sanoo.

toimijoiden rinnalle on noussut lukemattomia pieniä tekijöitä, joilla voi olla tai olla olematta yhteyksiä perinteisempiin propagandisteihin.

Samalla todistelukyky jonkin asian todenmukaisuuden todistamiseksi on Helinin mukaan kasvanut, eikä merkkejä sen madaltumisesta ole näkyvissä.

– Tekoälysisällön määrä johtaa siihen, että on yhä vaativampaa sanoa jonkin videon tai kuvan olevan aito. Pitää muistaa, että on yhtä tärkeää todistaa jonkin olevan aito kuin jonkin olevan valhetta. Journalismilla on tässä mielestäni iso haaste edessään.

Uskalla kertoa epävarmuuksista

Lukijoille pitää Helinin mielestä mukaan uskaltaa kertoa avoimesti, miten jokin aineisto on todennettu oikeaksi tai vääräksi. Tärkeintä on avata mahdollisimman paljon omaa päättelyketjua ja korostaa, ettei ole vain yhtä todistetta valheellisen tai todenmukaisen sisällön puolesta.

Ei siis välttämättä riitä, että toimittaja kertoo esimerkiksi paikantaneensa jonkin videon kuvauspaikan.

– Koska esimerkiksi tekoälyllä on mahdollista tuottaa aidon näköisiä kuvia oikeista maantieteellisistä

paikoista, pelkkä paikannus ei aina kerro mitään siitä, onko kuva aito. Mielestäni tällä hetkellä on havaittavissa hiukan geopaikannusharhaa. Siis sitä, että koska löysin tämän kyseisen videon paikan kartalta, siinä kuvattava asiakin on tapahtunut.

Silkkan paikannuksen sijaan Helin suosittelee etsimään useita, parhaimmassa tapauksessa erilaatuilla kameroilla kuvattuja sisältöjä samasta tapahtumasta.

Yhtenä totuudellisuuden mittarina voidaan pitää sitä, että paikalliset mediat ulkomailla ovat uutisoineet tapahtumasta. Helinin oma nyrkkisääntö on, että mitä paikallisempi, sen parempi.

Toimittajilla pitää olla myös uskallus sanoa, jos jonkin materiaalin todenmukaisuudesta ei ole varmuutta. Yleisölle pitää Helinin mukaan kertoa, mitä tiedetään varmasti ja mitä ei.

Valheen todentaminen valheeksi on Helinin mukaan helpompaa kuin totuuden vahvistaminen paikansa pitäväksi, minkä lisäksi todisteiden esittäminen jutussa on luonteeltaan tiiviimpää.

– Kun yrität selittää, miksi jokin asia on totta, se vaatii monesti enemmän työtä ja tilaa jutussa. Ihmiset ovat tekoälyn vuosi todella epäluuloisia, heitä on yhä vaikeampi ja vaikeampi vakuuttaa siitä, että jokin asia on totta.

Digijätit vastuuseen

Vaikka terve epäluuloisuus on hyväksi, Helin muistuttaa koordinoitua disinformaation yhtenä tavoitteena olevan sen kasvattaminen haitallisiin mittasuhteisiin. Hänen mielestään toimitukset eivät ole riittävästi vaatineet digijättejä vastuuseen väärän tiedon levittämisestä.

– Hirvittää ajatus siitä, että olemme kultalautasella tarjoilleet ihmisille ajatuksen, ettei mikään ole totta.

Luottamuspelissä häviäminen tulisi Helinin mukaan olemaan katastrofaalista. Onkin outoa, miten vähän Suomen medioissa keskitytään digijätien toimintaan ja niiden käyttämään valtaan.

– Tiedostetaanko me täällä tällä hetkellä riittävän hyvin se, mikä rooli digijäteillä on disinformaation levittämisessä ja mahdollistamisessa ja millainen vaikutusvalta niillä on arkeemme? Helin kysyy.

– Muistan joskus sanoneeni, että meillä on edelleen toimittajia, jotka tuntevat äärettömän hyvin RKP:n toiminnan ja rakenteet. Kaikki kunnia RKP:lle, puolueet ovat tietenkin tärkeitä, mutta suhteessa siihen, paljonko RKP voi vaikuttaa arkeemme versus paljonko Meta voi vaikuttaa, väli on liian iso.

Ei vain sotia ja konflikteja

Verifiointiin keskitytään Helinin mukaan yhtä lailla pitkiin ja reaktiivisiin hankkeisiin.

Kun uutisrintamalla tapahtuu, voi Helin kollegoineen auttaa muita osastoja hakemalla kulmia ja

tietoja, joihin uutistoimituksilla ei välttämättä ole resurssiensa takia yhtä välitöntä pääsyä.

– Pidempää selvitystä vaativia hankkeita ovat puolestaan esimerkiksi sosiaalisen median algoritmeihin liittyvät jutut. Meilläkään ei siis ole mitään tyypillistä työpäivää, kuten ei taida olla oikeastaan kenelläkään tällä alalla.

Yleisimmät osastorajat ylittävät avunpyynnöt liittyvät Helinin mukaan videoiden tai kuvien tarkistamiseen. Silloin selvitetään esimerkiksi, onko jokin materiaali tuotettu tekoälyllä tai mikä sen konteksti oikeasti on.

– Jos materiaali ei ole aitoa, ei juttua välttämättä koskaan tehdä. Kaikki tekemämme työ ei siis tule koskaan ulos yleisön silmien eteen. Joskus puolestaan se fakta, että jokin on valetta, on riittävän kiinnostavaa ja siitä kertova juttu tehdään.

Venäläinen taitos paljasti valheen

Yhteydet toimitusten välillä toimivat myös toiseen suuntaan: joskus verifiointiin voi pyytää apua muilta osastoilta. Lähtökohtana Helinin mukaan on, että mitä useampi silmäpari tarkastelee aineistoa, sen parempi.

– Ihmisillä on aina omat erityisosaamisalueensa, jotka voivat auttaa verifioinnissa yllättävälläkin tavalla.

Esimerkki tällaisesta erityistaidosta löytyy keväältä. Tuolloin Helin oli mukana tekemässä juttua venäläisestä disinformaatiokampanjasta, jonka mukaan Suomessa viranomaiset olisivat jakaneet ihmisille niin sanottuja drooniohjeita.

– Tutkimme tästä levitettyä videota ja löysimme monia epäilyttäviä merkkejä siitä, ettei ohje ole aito. Lukija antoi julkaisun jälkeen palautetta, että ”hei, hyviä huomioita, mutta paperi on taiteltu venäläisittäin.” Meille ei tullut mieleenkään katsoa juuri tätä osaa videosta. Aina on siis joku, joka katsoo asiaa eri silmällä.

Verifiointiin on Helinin mukaan kiinnostuttu lisäksi erityisesti verkkohuijauksista ja -mainoksista sekä sosiaalisen median ilmiöistä.

– Toisinaan nämä ilmiöt tai somehaasteet eivät olekaan aitoja, niitä vain halutaan kutsua sellaisiksi esimerkiksi myynti- tai markkinointitarkoituksissa.

Nopeat uutistilanteet ruokkivat disinformaatiota

Suoranaisten valheellisten sisältöjen todentaminen potaskaksi on vain yksi osa verifiointiä. Joskus eteen saattaa tulla vaikkapa video väkivaltaisesta välikohdauksesta, mutta sen konteksti on jälkikäteen väärennetty. Helin ottaa esimerkiksi Tansanian viimevuotiin mellakoihin liittyneen videon.

– Sosiaalisessa mediassa levisi video, jonka mukaan

TÄLLÄ HETKELLÄ ON HAVAITTAVISSA HIUKAN GEO-PAIKANNUSHARHA.

protestoijat olisivat valtaamassa lentokenttää. Tarkastelin videon alkuperää, ja melko nopeasti selvisi, että se oli oikeasti muutaman vuoden takaa eräistä hautajaisista eikä liittynyt siis mielenosoituksiin mitenkään.

Tämänkaltaiset tapahtumat, joissa tilanteet muuttuvat nopeasti ja kokonaiskuvaa vasta kootaan, tarjoavat Helinin mukaan otollisen maaperän mis- ja disinformaation leviämiseksi. Tällaisia ovat olleet esimerkiksi nuorison niin sanotut Gen Z -mielenosoitukset viime vuonna muun muassa Nepalissa, Marokossa ja Madagaskarissa, jolloin sosiaalinen media täyttyi valtavasta määrästä materiaalia.

Tällöinkin heräsi Helinin mukaan kysymys riippumattomien toimittajien pääsystä tapahtumien äärelle. Koska paikan päällä ei ollut tarpeeksi journalisteja raportoimassa tai heillä ei ollut riittävän syviä yhteyksiä kansainvälisiin uutistoimistoihin, täyttyi eeteri potentiaalisesti valheellisella sisällöllä.

Verifioinnin ytimessä onkin siis työkalujen sijaan toimittajan kyky etsiä ja yhdistää eri datapisteitä. Tämän jälkeen voidaan Helinin mukaan lähteä rakentamaan juttua yleisölle.

Suomalaisten journalistien vahvuutena Helin pitää sitä, että lähtökohtaisesti kaikki ovat sitoutuneet mahdollisimman totuudenmukaiseen uutisointiin. Samaan hengenvetoon hän kuitenkin pohtii, että Suomesta puuttuu tiettyssä mielessä yhteinen käsitys siitä, mitä verifiointi tarkoittaa ja miten sitä tehdään.

– Sitten kun on erilaisia toimintatapoja, on se yleisöllekin hankalampaa hahmottaa.

Entä miten Helin itse pitää yllä uskoaan totuuteen? Monet toimittajat kun voivat olla sentään varmoja siitä, että esimerkiksi katugallupia tehdessään heidän jututtamansa ihmiset ovat oikeita ihmisiä eivätkä tekoälyn luomuksia.

– Kynnistymistä pitää välttää viimeiseen saakka. Jos kynnistyt ja ajaudut itse samaan mihinkään ei voi luottaa -mielentilaan, se on tässä ammatissa suhteellisen tuhoavaa. Itse pyrin ajattelemaan aina, että totuudella on väliä ja vaikka kaikki voikin olla valetta, on jokin asia jossain aina totta. ●

PÄTKÄ- PUTKESSA

Media-ala roikottaa määräaikaisia työntekijöitään vuosia sijaistarpeeseen vedoten. Taloussyyt eivät ole laillinen peruste määräaikaisuuteen, mutta siihen vedotaan silti.

TEKSTI TUUKKA TUOMASJUKKA KUVITUS OUTI KAINIEMI

Yli viisi vuotta. Niin kauan **Kaisa** on odottanut vakituista työsopimusta.

– Se tuntuu nöyryyttävältä, hän sanoo.

Kaisa on määräaikaisputkessa eräässä Sanoman lehdessä, jossa häntä pidetään osaavana toimittajana. Samassa tilanteessa on muitakin.

Eniten Kaisa ihmettelee sitä, ettei vakinaistusta kuulu, vaikka työn tarve on hänestä ilmiselvästi jatkuva.

– Miksi tämä on näin yleistä tällä alalla?

Jopa kymmeniä ketjutuksia

Journalistiliiton vuoden 2024 työmarkkinatutkimuksessa 8 prosenttia määräaikaisissa työsuhteissa olevista jäsenistä oli tehnyt yli 20 määräaikaista työsopimusta. 15 prosentilla vastaajista sopimuksia oli 11–20.

– Määräaikaisuuksia ketjutetaan media-alalla paljon, ja se on ollut alan vitsaus jo pitkän aikaa, sanoo Journalistiliiton edunvalvontajohtaja **Petri Savolainen**.

Esimerkiksi *Helsingin Sanomien NYT-litteen* toimittajia pidettiin hänen mukaansa määräaikaisina

vuosikymmen ja Ylen Radiomafian toimittajia kaksi. Mediat vetosivat projektiluontoisuuteen, vaikka toimitukset olivat vakiintuneet.

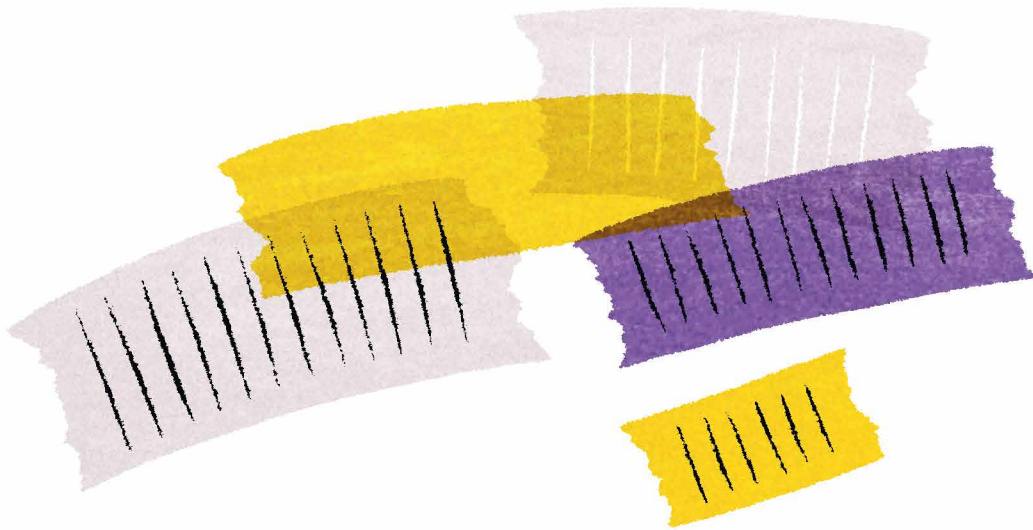
Keskustelu journalismin työpaikkojen ketjutuksista on keskittynyt Yleen. Vuonna 2020 yhtiö vakinaisti 23 pitkään määräaikaisissa työsuhteissa ollutta työntekijää, kun työntekijät älähtivät asiasta *Journalistissa*.

Savolaisen mukaan luottamushenkilöt ovat keränneet tietoja määräaikaisista myös esimerkiksi *Helsingin Sanomissa*, MTV:llä, *Iltalehdessä* ja *Keskisuomalaisessa*.

Nyt hallitus aikoo sallia enintään vuoden määräaikaisuuden ilman erillistä perustetta. Samalla ketjutamisen sääntelyä joissain tilanteissa tiukennettaisiin. Savolaisen mukaan muutos voi lisätä määräaikaisen työvoiman käyttöä suhteessa vakiväkeen.

Seurauksena aivovuotoa

Lööppi haastatteli yhteensä kahdeksaa toimittajaa, jotka ovat olleet ketjutetuissa työsuhteissa. Ketjutuksella on tekijöihinsä useita vaikutuksia.

LOMAT JÄÄVÄT PITÄMÄTTÄ, JA ANSIOKEHITYS JÄÄ VAKIVÄKEÄ HUONOMMAKSI.

Lomat jäävät pitämättä, ja ansiokehitys jää vakiväkeä huonommaksi. Määräaikaisuudet ja nollatuntisopimukset voivat helpottaa työmarkkinoille pääsemistä ja tuoda joustoa. Kääntöpuolena on jopa mielenterveysongelmia, sillä journalismi on monelle identiteetti.

Daniel Wallenius oli *Kalevassa* määräaikaisena vuosina 2012–2019. Ensimmäiset vuodet töitä oli epäsäännöllisemmin, viimeiset kaksi ja puoli vuotta lähes yhtenäisesti. Nykyään hän on vakitöissä *Rakennuslehdessä*.

– Jos kolmekymppiseen mennessä on saanut pidettyä ensimmäisen palkallisen kesäloman, se on jo hyvä, hän sanoo.

Kaikki Walleniuksen tutut, jotka ovat jääneet alalle, ovat käyneet läpi määräaikaisuuksien ketjun. Hänen mukaansa kyseessä on maan tapa, jolla on seurauksensa.

– Kouluttautunut ja motivoitunut työvoima vaihtaa alaa.

Uutistoiminnan resurssi

Lööpin haastattelemat määräaikaisina olleet kriittisesti soivat Journalistiliittoa ponnnettomuudesta ketjutuksiin puuttumisessa. Ongelmasta ei heidän mukaansa puhuta tarpeeksi, eikä liiton työntekijöiden ja pääluottamushenkilöiden antamien vastausten koeta auttavan asiaan puuttumisessa.

Ilmiön koetaan normalisoituneen. Jos vastaavaa, systemaattista harmaan alueen toimintaa tapahtuisi toisaalla, toimittajat kirjoittaisivat aiheesta, arvioi **Sami**.

Hän on työskennellyt useita vuosia eräissä Alma Median lehdessä ketjutetuilla työsopimuksilla.

– Merkittävä osa alan työvoimasta on määräaikaisessa tai tarvittaessa työhön tulevassa työsuhteessa olevia toimittajia, jotka myös tekevät merkittävän osan medioiden uutistyyöstä, hän sanoo.

Sami uskoo olevansa jonon kärkipäässä, jos hänen osastolleen aukeaa uusia vakipaikkoja. Tilanne luo hänen mukaansa inhottavaa epävarmuutta.

– Mitä jos seuraavan nurkan takana on maali? Kannattaako maratonin lopettaa tässä vaiheessa?

Vuosienkin määräaikaisuuksia siedetään, koska niiden uskotaan johtavan vakityöhön. *Helsingin Sanomissa* useita vuosia ollut **Katja** kuvaa käytäntöä: kesätoimittajista valitaan määräaikaisuusputkeen muutama, ja paikkojen auetessa heidät vakinaistetaan.

– Näin vierestä, että vaikka roikkuisi kymmenen vuotta, niin lopulta saa työpaikan.

Kun Katjan 13. työsopimus oli päättymässä ja hän oli ollut talossa yli viisi vuotta, vakityö katosi lähellä maaliviivaa.

Esihenkilö sanoi, että aukeamassa ollut paikka olisi Katjan. Sitten tuli organisaatiouudistus ja irtisanomisia.

Tilanne herätti itsetuhoisia ajatuksia, joiden takia Katja jäi sairauslomalle.

– Me olemme vain resurssi, joka on halpaa vaihtaa ja laittaa ulos.

Määräaikaisuuksia, ei ketjutuksia

Vastaava päätoimittaja **Erja Yläjärvi** tunnustaa määräaikaisongelman *Helsingin Sanomissa*, mutta vastustaa ketjutuspuhetta.

– En tunnista meiltä tällä hetkellä ketjuttamista. Meillä on määräaikaisuuksia, joiden perään aukeaa määräaikaisuuksia. Siinä ei ole kyse siitä, että jotain yksilöä ketjutetaan.

Toimituksessa on hänen mukaansa puhuttu siitä, kokevatko määräaikaiset olevansa täysimääräisiä ”hesarilaisia”. Tähän on tartuttu esimerkiksi antamalla määräaikaisille palkankorotuksia työkokemuksen pohjalta.

Yläjärven mukaan ongelmat ovat ajalta ennen hänen päätoimittajakauttaan. Hän tunnistaa vuosien varrelta tilanteita, joissa esihenkilö on antanut työntekijän ymmärtää, että vakipaikka olisi tulossa.

– Se on minusta enemmän epäonnistunutta kommunikaatiota kuin laittomuutta. Laittomuuksista meitä ei ole syytetty minun aikani.

Erja Yläjärvi korostaa, että työvoimalle on tarve vakituisen työntekijän poissaolon ajan, ja peräkkäiset määräaikaisuudet ovat siksi lain hengen mukaisia.

Työsopimuslain mukaan määräaikaisten työsopimusten lukumäärä, yhteenlaskettu kesto tai niistä muodostuva kokonaisuus voi silti osoittaa työnantajan työvoimatarpeen pysyväksi. Silloin ketjuttaminen on kiellettyä ja työpaikan pitäisi olla vakituinen.

Kaiken ytimessä onkin se, onko työvoiman tarve pysyvä. Kun Ylessä vakinaistettiin määräaikaisuuksia, tulkittiin sijaisuuksien keston perusteella, että se on.

Journalistiliiton *Määräaikaisen työn oppaan* mukaan tarve voi olla pysyvää siitä huolimatta, että kaikille määräaikaisuuksille on laillinen peruste.

”Kun määräaikainen työsuhte on kestänyt 3–4 vuotta ja työsopimuksia on useita, on oletettava työvoiman tarpeen pysyvyydestä vahva. Aikaraja ei silti ole ehdoton suuntaan tai toiseen. Viime kädessä tuomioistuini arvioi, onko työvoiman tarve pysyvä vai ei”, oppaassa sanotaan.

Esihenkilön lupailu

Jenni oli määräaikaisena *Helsingin Sanomilla* viisi vuotta samassa tehtävässä. Hän harkitsi työnantajan uhkaamista oikeustoimilla, jos tapaus olisi liiton mielestä riittävän vahva.

Journalistiliiton juristin mukaan tilanne viittasi ketjuttamiseen, mutta tämä kehotti pohtimaan asiaa tarkasti, koska Jennin tavoite oli säilyttää työnsä.

Paperilla Jenni teki sijaisuuksia usealla eri osastolla, mutta todellisuudessa hän teki töitä yhdellä osastolla, jossa oli hänen mukaansa krooninen yhden toimittajan tarve.

Jenni kertoo, että hänen lähiesihenkilönsä rohkaisi pysymään talossa ja lupaili vakityötä säännöllisesti.

– Sen takiahan minä siellä olin enkä mennyt muualle.

Jennin määräaikaisuudet jäivät vaille jatkoa vuoden 2024 yt-neuvotteluissa. Hän ei vienyt asiaa eteenpäin, koska halusi säilyttää mahdollisuuden tehdä juttuja lehteen freelancerina.

Jenni sai nopeasti vakipaikan toimittajana toisaalta.

”Vähän arveluttava”

Samaan aikaan kun osa toimittajista on ketjutetuissa määräaikaisissa työsuhteissa, taloihin rekrytoidaan vakiväkeä ulkopuolelta. Sami kuvaa käytäntöä pöyristyttäväksi.

Helsingin Sanomat on muuttanut käytäntöjään niin, että työnantaja ei enää vakinaista määräaikaisia suoraan, vaan paikka tulee avoimeen hakuun.

Journalistiliiton edunvalvontapäällikön Petri Savolaisen mukaan käytäntö on ”vähän arveluttava”. Hänen mukaansa on ”suuri riitauttamisen paikka”, jos tehtävää hoitanut määräaikainen toimittaja ei saa paikkaa.

Erja Yläjärven mukaan toimitus taas on itse toivonut, että vakipaikkoja ei jaettaisi ”tiskin alta”.

– Tämä ei ole virka, johon ihminen vakinaistetaan. Me haemme vakituisiin tehtäviin parhaita mahdollisia hakijoita.

Budjettisyytä muullakin?

Yksi määräaikaisista, jota Yle ei vakinaistanut vuonna 2020, oli **Nuutti Takkinen**.

Journalistiliitto vei tapauksen oikeuteen, ja Takkinen voitti. Vuosina 2015–2020 hän teki 20 peräkkäistä sopimusta, joista suurin osa *Puoli seitsemän* -ohjelmaan.

Hovioikeus arvioi, että Takkisen määräaikaisuuden taustalla olivat budjettisyyt, jotka eivät sen mukaan olleet laillinen peruste. Siitä huolimatta toimitukset vetoavat rahaan.

HS:ssä työskennellyt Jenni kertoo, että hänen esihenkilönsä esitti vakituisen työsopimuksen puuttumiselle ainoastaan taloudellisia syitä.

Myös *HS*:n pääluottamushenkilö **Lilli Korhonen** kertoo haastattelussa, että toimituksen ihmismäärä ei ole saanut kasvaa taloudellisten realiteettien takia.

Yläjärvi puolestaan sanoo, että vakipaikkoja määräaikaisille lupailleet lähiesihenkilöt eivät usein ole tunteneet toimituksen taloustilannetta. ●

Kaisan, Samin, Jennin ja Katjan nimet on muutettu.

Kirjoittaja on kirjailija, tiedetoimittaja ja filosofian tohtori, joka on palkittu muun muassa tiedonjulkistamisen valtionpalkinnolla.

Onpas typerä tutkimus!

KESÄKUUN alkupuolella on luvassa taas kansallisen maalittamisen juhlaa, kun Suomen Akademia julkistaa suurimpien rahoitushakujensa päätöksiä.

Esimerkiksi vuosi sitten sosiaalisessa mediassa kiihdyttiin 750 000 eurosta, jolla Akademia rahoitti *Intiimi manikyyri: feminisoitu työ, (itse-)hoiva ja rodullistetut kohtaamiset kynsistudioissa* -hanketta. Kiihkoiluun osallistui muiden muassa **Wille Rydman**. ”Mielestäni vähempikin ’tieteen ja tutkimuksen vapaus’ riittäisi tässä maassa. Vapaa veronmaksajan rahoilla rällääminen kun näköjään tuottaa tällaista”, hän kirjoitti X:ssä.

Neljä vuotta aiemmin kansa kiihottui *Afro-eurooppalaisen liikkuvuuden poetiitikasta ranskankielisessä afrikkalaisessa kirjallisuudessa*, joka sai 438 874 euroa.

Esimerkkejä olisi paljon muitakin, mutta nämä oli helppo löytää. Molemmista nimittäin uutisoivat ainakin *Iltä-Sanomat* ja *Helsingin Sanomat*. Uutisten kärkenä oli päätösten saama kritiikki, mutta jälkimmäisessä tapauksessa Akatemialta myös kyseltiin, miksi ”tällaista kohdetta” rahoitettiin lähes puolella miljoonalla.

Seuraillessani somekeskustelua ”turhien” tutkimusten ympärillä kävi selväksi, että monet toimittajat pitivät henkilökohtaisestikin kyseisten tutkimusprojektien rahoittamista järjettömänä. Joillekin tiede on vain tekniikkaa, lääke- ja luonnontieteitä, eivätkä kynsistudiot tai liikkuvuuden poetiikka mahdu käsitykseen oleellisista tutkimusaiheista.

Tällainen on surullisen kapea kuva tieteestä – ja toisaalta myös siitä, mikä on hyödyllistä. Toimittajien luulisi ymmärtävän paremmin, kuinka monenlaista tietoa yhteiskunta tarvitsee.

Jos motiivina uutisoinnille ja somekiivasteluille olisi ihan oikeasti huoli tieteen rahoituksen tehokkuudesta, kriitikot syynäisivät tietenkin läpi myös kaikki muut rahoituspäätökset.

Todellisuudessa he valitsevat kritisoinnin kohteeksi tutkimuksen, josta luulevat ymmärtävänsä jotain. Manikyyri ja kynsistudiot soittavat kelloja ja feminismi sekä rodullistaminen suorastaan hälytyssireenejä.

Samaan aikaan vaikkapa lääketieteen tai fysiikan tutkimusotsikot saavat olla rauhassa, kuten myös kemia, matematiikka, kauppatieteet, oikeustieteet ja niin edelleen.

Niiden alla tehtävä tutkimus kuulostaa maallikon korvaan kivikovan tieteelliseltä, vaikka oikeasti esimerkiksi omalla alallani, molekyylibiologiassa, tehdään läjäpäin turhaksi jäävää tutkimusta. Tietenkin tehdään: se on osa perustutkimuksen olemusta.

Koska en halua maalittaa yhtään nykyistä tutkijaa, nostan esimerkiksi oman muinaisen väitöskirjani otsikon. Kuulostaako *Functional significance of minor MLH1 germline alterations found in colon cancer patients* rahoituksen arvoiselta?

No, kyllähän se kuulostaa. Se on englantia, ja siinä puhutaan sekä potilaista,

syövästä että geenimuutoksista. Kukaan ei nostaisi tällaista tutkimusotsikkoa naureskeltavaksi Akatemian päätösten joukosta. (Mainittakoon, että väitöstyöni rahoitus tuli kuitenkin Sigrid Juseliuksen säätiöltä.)

Varsin vähälle työni jatkoehdyt ovat minusta kuitenkin jääneet. Onko jokaista johonkin sairauteen liittyvää geenimuutosta ylipäätään tärkeä tutkia? Oliko koeasetelmani todella sellainen, että se kykeni kertomaan, kuinka kyseiset geenimuutokset käyttäytyvät elävissä soluissa? Olisiko rahat voinut käyttää paremmin?

Koska toimittajat eivät osaa eivätkä jaksaa arvioida moista, on helpompi nostaa otsikoihin kynsistudiotutkimus.

Kohta on taas kesäkuu, ja rahoituspäätökset julkaistaan. Jospa tänä vuonna vedettäisiin vähän paremmin? ●

”Joillekin tiede on vain tekniikkaa, lääke- ja luonnontieteitä.”

KUVA PEKKA HOLMSTRÖM

Tarja Hirvasnoru vertaa Salli-palkintoa hymypatsaaseen, koska sitäkin ehdotti oma työyhteisö.

”PARASTA OVAT IHMISET”

Salli-palkinnon saaneelle Tarja Hirvasnorolle antoisinta työssä ovat olleet ihmiset – sekä haastateltavat että työkaverit.

TEKSTI TUULI TOIVIO KUVA LAURA VUOMA

Mitä jää mieleen pitkältä työuralta aikakauslehdessä? Parasta on ihmisten tapaaminen, mutta *Kodin Kuvalehden* toimittajalle **Tarja Hirvasnorolle** merkittävimpiä eivät sittenkään ole olleet juttuprojektit, vaan työyhteisöt ja niiden persoonat.

– On jännää, miten yhden ihmisen tuleminen ja meneminen vaikuttaa koko porukkaan ja ryhmädynamiikka muuttuu, Hirvasnoru sanoo.

Hirvasnoru sai vuoden 2026 Salli-palkinnon tunnustuksena elämäntyöstä ja hyvän hengen nostattamisesta työyhteisössä. Perustelut liikuttivat häntä syvästi.

– En tiennyt olevani ehdolla. Se oli vähän kuin hymytyttöpalkinto, koska sitä oli ehdottanut oma työyhteisö. Varmaan siihen vaikutti sekin, että olen jäämässä vuoden lopussa eläkkeelle ja tämä oli ikään kuin läksiäislahja.

Hirvasnoru on työskennellyt vakituisena toimittajana *Kodin Kuvalehdessä* vuodesta 1989 lähtien. Hän opiskeli Tampereen yliopistossa toimittajatutkinnon ja tiesi haluavansa nimenomaan aikakauslehtiin töihin.

– Tein ihan alussa myös uutistyötä, mutta olin aika huono siinä. En nähnyt uutista, vaikka se olisi tuotu nenän eteen.

Kodin Kuvalehdessä Hirvasnoru on saanut ammentaa aiheita omasta elämästään. Lukijat lähettävät yhä palautetta vuosikymmenten takaisesta pakinasarjasta nimeltä ”Nuoren äidin päiväkirja”.

– Ihmiset, joilla on samanikäisiä lapsia, muistavat sen. Olimme samaan aikaan vauvojen ja taaperoiden äitejä. Se on aika suloisia.

Sittemmin Hirvasnoru on kirjoittanut esimerkiksi mummoksi tulemisesta ja vaihdevuosista. Henkilökohtaisista asioista kertominen on tuntunut hänestä luontevalta, koska hän on kuitenkin osannut pitää työn riittävän etäällä omasta elämästään. Jutuista tullut palaute on ollut lämminhenkistä.

– Lukijoiden yhteydenotot ihastuttavat aina ja myös hämmästyttävät, sillä lukijat ovat tulleet tarkkanäköisemmiksi ja tavoittavat vivahteita jutuista. Ehkä jutuistanikin on tullut vivahteikkaampia. Oma kepeä perustyylini on kuitenkin kulkenut aina mukana, Hirvasnoru pohtii.

NYKYISIN hänet tunnetaan etenkin pitkistä henkilöjutuistaan. Parasta työssä on ihmisten tapaaminen.

– Se, että pääsee työntämään nenänsä asioihin, jotka eivät minulle kuulu, ja tapaamaan ihmisiä, joita en tapaisi muuten, on pohjattoman hienoa joka kerta. Luoda yhteys ihan tuntemattomaan ihmiseen muutamaksi tunniksi ja ihmetellä, miten he ovatkin niin avoimia.

EN NÄHNYT UUTISTA, VAIKKA SE OLISI TUOTU NENÄN ETEEN.

Miten Hirvasnoru sitten saa ihmiset avautumaan?

– Siten, että istutaan kaikessa rauhassa. Pyrin siihen, että ihminen saa vaikutelman, että olen kylässä ja minulle voi jutella kaikenlaista. Haastattelut tahtovatkin venyä ja nauhalle tulee kaikenlaista ylimääräistä, mutta se vain kuuluu asiaan.

Haastateltavista kukaan ei ole jäänyt muita paremmin mieleen.

– Mielessä on aina intensiivisesti viimeisin haastateltava. Kun juttu on tehty ja lehdessä, pyyhin ihmisen jollain tavalla pois mielestäni ja siirryn seuraavaan.

HENKILÖJUTTUJEN vaatimukset ovat Hirvasnoron mielestä vuosien varrella kasvaneet. Henkilöön menään syvemmälle, pelkästä asiasta taas puhutaan harvemmin. Editointi on tarkempaa kuin ennen. Työtä on aiempaa enemmän. Muutosta hän ei pidä silti pahana asiana.

– Olisin huolissani itsestäni, jos työ oli olisi samanaista kuin 1990-luvulla ja minä olisin täällä edelleen. Se tarkoittaisi, että olisin aika pahasti urautunut.

Hirvasnoru pitää monipuolisesta työstä. Pelkkien henkilöjuttujen tekeminen kävisi raskaaksi.

–Tietopohjainen kirjoittaminen on myös kivaa. Olin *Hyvä terveys* -lehdessä kolme vuotta työkierrossa ja tykkäsin tiedekirjoittamisesta.

Harvinaista herkkua ovat nykyään reportaasi-keikat.

– Parasta on, kun pääsee kuvaajan kanssa jonnekin kiertämään ja vastaan voi tulla mitä tahansa. Se on kuningatarlaji.

Sanomalla Hirvasnoru on toiminut pitkään myös työsuojeluvaltuutettuna ja kokenut palkitsevaksi sen, kun on pystynyt auttamaan ihmisiä. Hyvä työyhteisö on hänestä sellainen, jossa voi olla omana itsenään myös silloin, kun ei mene hyvin.

– Siellä on vapaus keskittyä myös vain töihin eikä ole pakko avautua kaikesta, mitä elämässä tapahtuu, jos ei halua. Häden tullen löytyy aina tuki. ●

TEKIJÄ HÄIVYTETÄÄN

Passiivimuotoiset otsikot ärsyttävät lukijoita, sillä ne hämärtävät vastuun ja toimijuuden. Silti niitä syntyy uutistyössä jatkuvasti – kiireessä, merkkirajoitusten puristuksessa ja joskus tietoisinakin valintoina.

TEKSTI ILMO ILKKA KUVITUS OUTI KAINIEMI

Lehdet ja verkkouutiset ovat täynnä juttuja, joissa pyöräilijä jää auton alle, sote-palveluista supistetaan ja naiseen kohdistuu väkivaltaa. Siis ilmauksia, joista on häivytetty tekijän ja vastuullisen tahon toimijuus. Erityisen yleistä tämä on otsikoissa.

Iltalehden uutisdeskissä uutispäällikkönä työskentelevä **Jesse Kuparinen** tunnistaa passiivin ja passiivin kaltaisten rakenteiden aiheuttamat ansakohdat.

– Meillä ja kokemukseni mukaan muissakin medioissa puhutaan jatkuvasti ja aktiivisesti otsikoinnista. Olemme myös tietoisesti pyrkineet välttämään ”Mies jäi auton alle” -tyylisiä otsikoita. Joskus niitä joudutaan kuitenkin käyttämään esimerkiksi tapauksissa, joissa poliisin tiedote tapahtumasta on epäselvä.

Iltalehdessä pyritään Kuparisen mukaan myös siihen, ettei sivuille päätyisi ”pettymysotsikoita”.

– Otsikon olisi hyvä herättää mielenkiinto, jotta juttu klikataan auki. Samaan aikaan se ei saa olla täy-

sin nollasisältöinen tai sellainen, että lukija pettyy sen sisältöön. Vältämme siis esimerkiksi ”Hyvä uutinen Saipalle” -tyyppisiä otsikoita, koska niiden informaation sisältö on lähes nolla.

Passiivirakenteita joudutaan Kuparisen mukaan käyttämään tilanteissa, joissa toimituksen tiedot tapahtumasta ovat laihoja. Lähtökohta kuitenkin on, että tekijä nostetaan myös jutun otsikkoon ja aktiivimuotoa suositaan passiivin sijaan.

– Tarkoituksena on korostaa kulloisenkin tekijän vastuuta tapahtumassa. Käytäntö kuitenkin vaihtelee myös rikostyypeittäin. On selvää, että esimerkiksi seksuaalirikoksissa yhtäältä aktiivinen tekijä ja toisaalta uhri halutaan selkeästi tuoda otsikossa esiin. Sellaista muotoa, että ”Nainen joutui raiskatuksi”, pitää välttää viimeiseen asti.

Kiire ajaa passiiviin

Uutistyön kiireellisyys voi Kuparisen mukaan olla osasy syy siihen, että passiivirakenne eksyy niin

”TÖNKÖMPI KIELI ON AINA PIENEMPI PAHA KUIN JUTUSSA OLEVA OIKAISUA VAATIVA VIRHE.”

helposti otsikkoon. Kyse voi olla myös tiedostamattomasta maneerista: toimittajat ovat lukeneet lukemattomia vastaavia otsikoita eivätkä itsekään aina uutiskiireen keskellä tiedosta käyttävänsä selaista.

Toisaalta passiivi tai sen kaltainen rakenne voi päätyä otsikkoon myös yksinkertaisesti merkkimäärärajoituksen takia. Rajoihin puolestaan vaikuttaa suuresti se, missä otsikko näkyy.

– Käytännössä lähes aina etusivulla ja tuoreimpia uutisia listaavassa näkymässä mahtuu näkymään sama otsikko. Mutta jos otsikko on hyvin pitkä, sitä saatetaan tuoreimpien näkymässä tai uutisnotifikaatioissa lyhentää, Kuparinen kertoo.

Iltalehdessä tämä on ratkaistu Kuparisen mukaan niin, että otsikkoa katsovat muutkin kuin sen kirjoittanut toimittaja. Lehdessä on käytäntönä, että kirjoittajalta pyydetään mahdollisuuksien mukaan useita vaihtoehtoisia otsikoita.

– Toki esimerkiksi ensitiedon onnettomuusutisissa otsikoita on ehkä vain se yksi tai kaksi.

Seuraavissa vaiheissa otsikkoa voivat pohtia vielä joko uutispäällikkö eli Kuparinen itse, editoiva uutispäällikkö, kiiretilanteessa etusivun tuottaja tai esimerkiksi rikososaston uutispäällikkö.

Otsikko kehystää juttua

Passiivirakenteiden käyttöön voivat Jyväskylän yliopiston yliopistonlehtorin, journalismin tutkija **Lauri Haapasen** mukaan vaikuttaa myös juttutyypit ja julkaisualusta. Uutisjuttuihin ne eivät välttämättä istu yhtä hyvin kuin esimerkiksi printin feature- tai reportaasijuttuihin.

– Otsikot eivät pelkäästi tiivistä juttua ja sen sisältöä, vaan myös kehystävät sitä.

Esimerkkinä Haapanen mainitsee kaksi otsikkoa: ”Nuori mies puukotti toista baarin edessä” versus ”Baarin edessä verinen välikohtaus”. Jälkimmäinen otsikko on paitsi lyhyempi jättää myös hämäräksi, mitä oikeastaan tapahtui ja keitä tilanteessa oli osallisina.

– Kehystämällä ei valita vain näkökulmaa vaan myös tulkintakehys tapahtumalle.

Kuparinen mainitsee haasteeksi myös poliisin tiedotteissaan suosiman ”puolipassiivin”.

– Tällä tarkoitan sellaista ”poliisi joutui käyttämään asetta” -muotoilua. Ei sanota siis suoraan, että poliisi ampui, vaan hälvennetään kielellä poliisin toimijuutta.

Vältettävä viranomaiskieli

Yleisemmälläkin tasolla viranomaiskielen vivahtamista lehtiteksteihin pitää Kuparisen mukaan välttää. Usein siinä hänen mukaansa onnistutaankin.

– Mutta esimerkiksi tällaisissa breaking news -tapauksissa, joita poliisin aseidenkäyttötapaukset ovat, ensiuutiseen voi päätyä jokin hassu tai passiivinen muoto viranomaisen viestistä. Tämä johtuu siitä, että haluamme välittää nopeasti tiedon maailmalle ja sen jälkeen päästä tekemään jatkojuttuja.

Uutisdeskissä käydään Kuparisen mukaan pohdintoja myös siitä, milloin puolipassiivi- tai passiivimuoto on paikallaan. Voidaanko esimerkiksi tapauksessa, jossa toimituksen sähköpostiin saapuu niukoilla ensitiedoilla varustettu tiedote poliisin virka-aseen käytöstä, sanoa heti, että poliisi ampui jotakuta. Vai onko pienempi paha antaa passiivin vivahtaa ensiuutiseen kuin antaa mahdollisesti väärä kuva tapahtumasta?

– Sanoisin, että tässä tilanteessa passiivi on se turvallisempi toimi. Toimittaja ei saa tehdä omia tulintojaan tapahtuneesta, jos hänellä ei ole lähteitä niiden tueksi. Tönkömpi kieli on aina pienempi paha kuin jutussa oleva oikaisua vaativa virhe.

Menetty luottamus?

Haapasen mukaan suomalaismedia on menettänyt yleisön luottamuksen otsikoihin ”klikkiotsikoilla” ja otsikkotestailuilla.

– Vaikka uutisjutun otsikko ei olisikaan niin sanottu klikkiotsikko, mitä ikinä sillä sitten tarkoitetaan, harvoin se pyrkii kertomaan uutistapahtumasta mahdollisimman tarkasti ja neutraalisti.

Passiivirakenteen lisäksi Haapasen mainitsee ongelmalliseksi sellaiset otsikkotyypit, joihin on nostettu jonkun sanoma, yleensä iskevä sitaatti. Sanojaa ei kuitenkaan ilmaista otsikossa, vaan se on merkitty otsikkoon vain sitaattimerkein. Esimerkkinä tästä hän mainitsee *Helsingin Sanomissa* maaliskuussa julkaistun jutun ja sen otsikon: ”Tämä on kaiken loppu”.

– Sitaattinostosta ei tiedetä ollenkaan, kuka sen on sanonut tai missä tilanteessa. Se voisi olla joku Yhdysvaltojen tai Thaimaan hallinnon edustaja. Ingressissä on toki lisätietoa mahdollisesta sanojasta, mutta siinäkin ei kerrota hänestä suoraan. Vasta jutun ensimmäisen jakson lopussa sanoja tulee ilmi.

Vuorovaikutusta vai monologia?

Tähän liittyy Haapasen mukaan monologisointi-ilmiö, joka viittaa siihen, miten toimittaja tuo tekemäänsä haastattelua julki yleisölle.

– Haastattelutilanne on aina vuorovaikutusta. Ja vaikka minä tässä puhun, ei tämä ole sillä tavalla monologia, että istuisin tässä huoneessa yksin.

Lehtijutuissa on todella yleistä, että toimittajan rooli häivytetään pois. Tuolloin sitaatti luo vaikutelman, että haastateltava olisi tuottanut puheenvuoronsa itsenäisesti, yhtenäisesti ja omaehtoisesti – ikään kuin monologina.

Monologisoinnissa ei Haapasen mukaan ole eettistä ongelmaa, mutta sen tiedostaminen voi olla hyödyllistä toimittajille ja yleisölle.

– Tutkimuskin on osoittanut, että mitään takuuvarmaa reseptiä menestysosikolle ei ole olemassa, muuttujia on niin paljon. ●

Tässäkin jutussa toimittaja on turvautunut monologisointiin, kun hän on tuonut haastateltavien sanomia julki lukijoille.

Jutun kirjoittaja Jukka Vuorio on Seuran toimittaja. Hän on aiemmin työskennellyt muun muassa Helsingin Sanomien toimittajana sekä useiden lehtien avustajana.

MENNÄÄN BUSSILLA

Jukka Vuorio kokeili, miten toimii bussiyhteys Alajärveltä Saloon.

TEKSTI JUKKA VUORIO

VARHAISIN muistoni bussilla matkustamisesta on vuodelta 1989, jolloin olin viidesluokkalainen.

Odotin parhaan ystäväni kanssa Saloon kulkevaa bussia kotikunnassamme Kiskossa Unionin huoltoasemalla. Päivä ja bussimatka olivat erityisen tärkeitä, sillä lähimmässä kaupungissa eli Salossa järjestettiin vuoden suurin tapahtuma, syksyn suurmarkkinat. Torin täydeltä tivolia, metrilakua ja helpoheikkien humua. Parasta mitä viidesluokkalainen pystyi 80-luvulla kuvittelemaan.

Juuri ennen bussin saapumista tuli vessahätä, ja meidän piti käväistä Unionin vessassa. Tullessamme takaisin huoltoaseman pihaan näimme bussin jo starttaavan kohti maantietä.

– Pysäytä se, mäkin tahdon mukaan! Mulla on rahaa! huusin hädissäni vikkeläjalkaisemmalle ystävälleni.

Hän teki työtä käskettyä. Pääsimme bussilla Saloon.

36 vuotta myöhemmin astuin jälleen Salon-bussiin, mutta en syysmarkkinoiden vaan lehtijutun vuoksi.

Seuraan kirjoittamani jutun tarkoitus oli selvittää, miksi maakuntien bussiliikenne on taantunut niin surkeaksi. Ja voiko asuinpaikkakunnaltani Etelä-Pohjanmaan Alajärveltä vielä tähän maailmanaikaan matkustaa vain linja-autoja käyttäen äitini luo Varsinais-Suomen Saloon?

Henkilöautolla kyseinen 361 kilometrin matka taittuu noin neljässä ja puolessa tunnissa. Bussilla sama reissu osoittautui ”vähän” vaativammaksi. Bussilla pääsee, mutta se vaatii reilut yksitoista tuntia ja viisi eri bussia.

Jutun aloitus tekee selväksi, että tässä jutussa toimittaja on minämuotoisesti läsnä.

Jutun kaksi ensimmäistä lausetta ovat:

”Alajärven ABC:n piha on harmaa ja hiljainen.

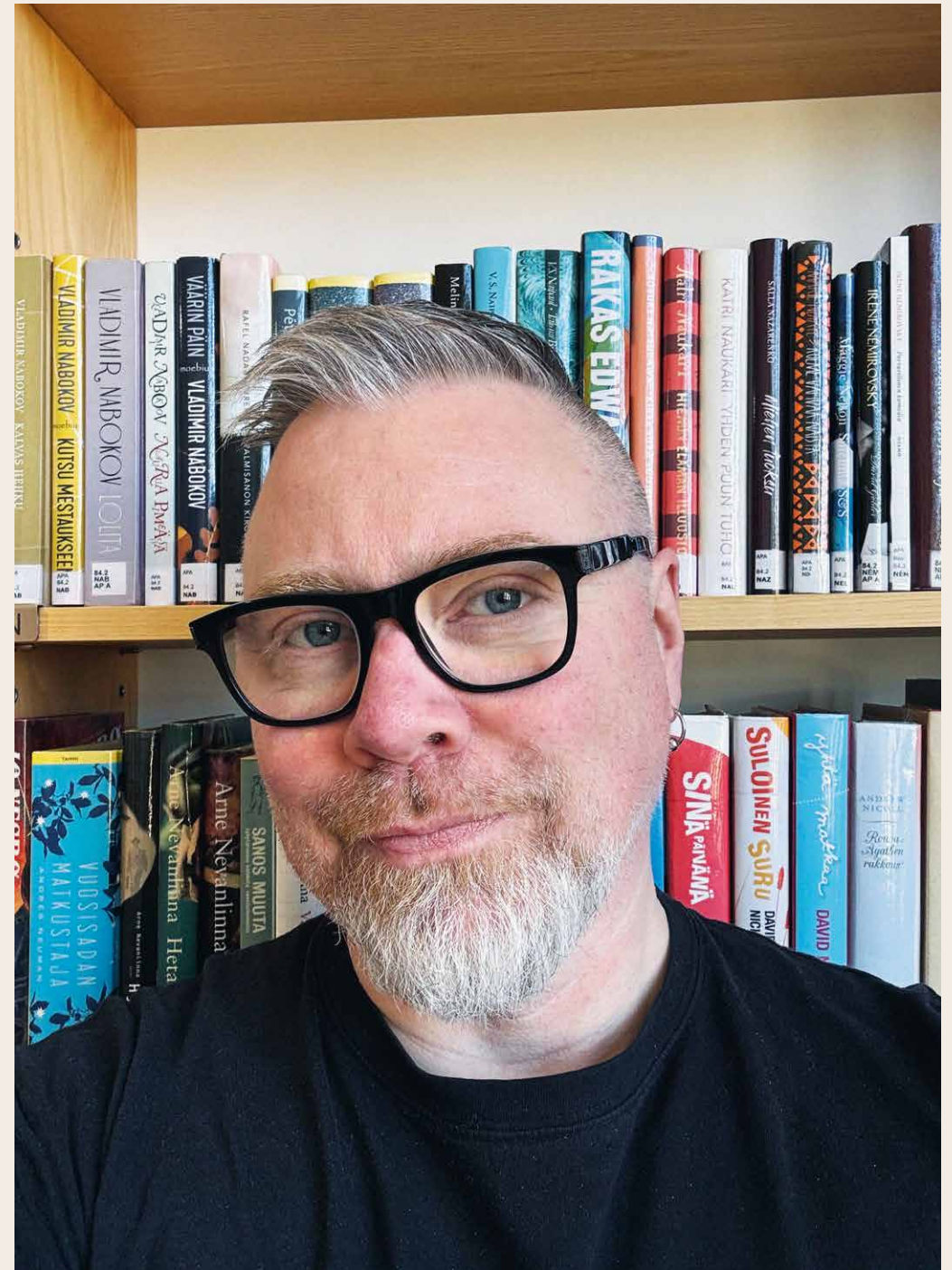
Vähän niin kuin minäkin.”

Olen kirjoittanut lehtijuttuja koko kuluvan vuosituhannen ja pitänyt aina paitsi tekijänä myös lukijana jutuista, joissa toimittaja joko itse tekee tai kokeilee jotain tai on muutoin selkeänä kertojana paikalla. Aina se ei ole perusteltua, ja silloin on parempi pitäytyä tavanomaisemmassa kerronnassa.

Pidän toimittajan omasta äänestä journalismissa siksi, että parhaimmillaan se konkretisoi asioita ja toisaalta myös tekee selväksi sen, että subjektiivistahan kaikki on vain.

En ole varmaan milloinkaan kadehtinut työkaverini juttukeikkaa yhtä paljon kuin kesällä 2024. Silloin Seuran toimittaja **Milla Ollikainen** osallistui repparikelkallaan Oulankajoen alamäkiuintiin eli kellui märkäpuvussa yli kymmenen kilometriä virran vietävänä. Kerta kaikkiaan vanhaa kunnon aikakauslehtijournalismia.

Mietin bussijuttua tehdessäni kahta bussimatkailu-journalismin modernia klassikkoo. Väkevämpi niistä on **Aurora Rämön** ja **Vappu Kaarenojan Ylioppilaslehteen** vuonna 2013 kirjoittama reportaasi ”Paskoimme housuun bussissa Turkuun”. Juttu herätti jo aikoinaan voimakkaita reaktioita, ja linja-autoyhtiökin harkitsi toimia reporttereita kohtaan. Teksti nousee edelleen silloin tällöin esiin, kun ihmiset somessa kommentoivat esimerkiksi jotain Rämön uusinta kolumnia.

Jukka Vuorio on aina pitänyt sekä tekijänä että lukijana jutuista, joissa toimittaja on itse aktiivisena kokijana.

KUVA TAVOITTA SEN MELANKOLISEN HENGEN, JOTA KEIKALLA KOIN.

Seuran bussiliikenne on taantunut kuoppaan, josta ei näy ylöspäystä. Linja-autoreittien määrä käy käsi kädessä maaseudun väkimäärän kanssa kuhti auringonlaskua. Toimittaja lähti yhdyntöistä turinin bussimatkalle päästäkseen kyläilemään aitinsa luona.

TYHJÄT PYSÄKIT, AUTIOT ASEMAT

SEURA SELVITTI

Seinäjoen uusi matkakeskus huokuu modernin ajan henkeä, jossa asiakaspalvelua ei ole.

Aijattomien ABC:n pöytä on hauras ja hitaasti. Välineitä vain muutama. On aikataulu, mutta ei vielä kello soiva. Kukaan ei näy. Kukaan ei kuule. Kukaan ei käy käsi kädessä maaseudun väkimäärän kanssa kuhti auringonlaskua. Toimittaja lähti yhdyntöistä turinin bussimatkalle päästäkseen kyläilemään aitinsa luona.

Asiakaspalvelun puute on nykyäikää
Pöydän ympärillä on vain muutama väline. Kukaan ei käy käsi kädessä maaseudun väkimäärän kanssa kuhti auringonlaskua. Toimittaja lähti yhdyntöistä turinin bussimatkalle päästäkseen kyläilemään aitinsa luona.

parikymmentä kilometriä valtatie 16. Lapuan puolella on vanha bussipysäkki, jossa on vain muutama väline. Kukaan ei käy käsi kädessä maaseudun väkimäärän kanssa kuhti auringonlaskua. Toimittaja lähti yhdyntöistä turinin bussimatkalle päästäkseen kyläilemään aitinsa luona.

Seinäjoen uusi matkakeskus huokuu modernin ajan henkeä, jossa asiakaspalvelua ei ole. Kukaan ei käy käsi kädessä maaseudun väkimäärän kanssa kuhti auringonlaskua. Toimittaja lähti yhdyntöistä turinin bussimatkalle päästäkseen kyläilemään aitinsa luona.

Seinäjoen uusi matkakeskus huokuu modernin ajan henkeä, jossa asiakaspalvelua ei ole. Kukaan ei käy käsi kädessä maaseudun väkimäärän kanssa kuhti auringonlaskua. Toimittaja lähti yhdyntöistä turinin bussimatkalle päästäkseen kyläilemään aitinsa luona.

Itse olen sivumennen sanoen jo kymmenisen vuotta ollut jokseenkin varma, että Rämön ja Kaarenojan juttu ei niinkään kuvannut todellisia tapahtumia selaisenaan, vaan oli enemmänkin reportaasiksi naamioitu kommentti journalismista ja sen tilasta. Varmuutta asiaan tuskin saadaan koskaan, mutta jutun yllä leijuu ikuisesti ainakin mysteerin tuoksu.

Toinen bussijuttuklassikko on *Hesarin* Nyt-liitteenä vuosituhatosen vaihteessa julkaistu gonzoilujuttu, jossa **Ruben Stiller** ja **Njassa** matkustivat niin ikään bussilla Lohjan kautta Turkuun nähdäkseen, kuinka ihmiset reagoisivat heidän käyttämiinsä Jokereiden ja HIFK:n pelipaitoihin. Juuri kukaan ei reagoinut juuri mitenkään.

Tavallisessa *Seuran* juttuprosessissa toimittaja voi heitellä tuottajille tai esihenkilöille juttuideoita, ja sieltä idea joko lähtee tai ei lähde edelleen jatkokehittelyyn.

Kun juttu on päätetty tehdä, toimittaja, tuottaja ja AD miettivät yhdessä, mikä aiheessa on mielenkiintoista ja ajankohtaista ja minkälaisista näkökulmista aiheetta voisi lähestyä ja ketä haastatella. Samoin pohditaan, minkälaisia valokuvia tai kuvituksia jutussa voisi olla ja vaatiiko jutun taitto kenties lisäisivua, tuleeko kainalojuttua printtiin ja tehdäänkö verkkoon vielä itsenäistä verkkokainaloa.

Tämä kaikki on keikalle lähtiessä hyvä työkalupakki, johon tukeutua, mutta *Seuran* työskentelyssä valitsee ymmärrys myös siitä, että keikalla tai muuten pidemmän juttuprosessin aikana voi tapahtua jotain odottamatonta, joka voi muuttaa jutun sisältöä.

Soitin juttua varten kahdelle kotimaisen tie- ja joukkoliikenteen asiantuntijalle eli tieliikennemuseo Mobilian muutama vuosi sitten eläköityneelle tutkijalle **Martti Pilzille** sekä Helsingin yliopiston talous- ja sosiaalhistorian dosentille **Jarmo Peltolalle**.

Suomessa on viime vuosina puhuttu runsaasti joukkoliikenteen käyttämisen puolesta yksityisautoilun sijaan. Itsekin menisin julkisilla kylän keskustaan kauppaan ja kirjastoon, jos joku julkinen kulkisi. Mutta kun ei kulje.

Peltolakin sanoo, että pääkaupunkiseutu, Turku, Oulu ja erittäin vetovoimainen Tampereen seutu voivat lähitulevaisuudessa edelleen kehittää joukkoliikennettä.

Samaan hengenvetoon hän toteaa, että lisää busseja ja muita joukkoliikennettä ei ole noiden alueiden ulkopuolelle odotettavissa.

– Teoriassa esimerkiksi Etelä-Pohjanmaalla parempi joukkoliikenne vaatisi runkolinja-ajattelua, joka menisi vaikkapa Vaasasta Jyväskylään ja palvelisi matkalla Seinäjoen, Lapuan, Alajärven, Kyyjärven ja niin edelleen. Mutta sittenkin vaatisi varmaan selvää bensanhinnan nousua, että ihmiset oikeasti alkaisivat käyttää sitä, Peltola sanoo.

Pilz puolestaan toteaa, että bussiliikenteen heikentyminen ja maaseudun tyhjeneminen nopeuttavat toinen toistaan.

– Kun vanha ihminen maaseudulla menettää ajokorttinsa, hän ei pääse enää esimerkiksi kauppaan tai terveyskeskukseen, ja sen vuoksi on muutettava kaupunkiin. Asuinpaikan valinta ja liikkumisen vapaus ovat aivan ihmisen perusoikeuksia, joten voi kysyä, olisiko yhteiskunnan velvollisuus tehdä ne mahdollisiksi, Pilz kysyy.

Itse en osaa siihen vastausta antaa. Tämän jutun tuotti **Anna Povenius**, joka on viime vuosina tuottanut suurimman osan pidemmistä yhteiskunnallisista asiajutuistani. Yhteistyömme on toiminut erinomaisesti, sillä alkupalaverit antavat tarvittavia raameja, joihin tukeutua, mutta toisaalta Annalla on luottoa ja ymmärrystä siihen, että juttukeikalla esiin tulevat asiat voivat ohjata juttua myös uusille poluille.

Olen neljä vuotta sitten Alajärvelle muutettunani tehnyt lähes kaikki Etelä-Pohjanmaan alueen keikat yhdessä valokuvaaja **Krista Luoman** kanssa. Hän on *Seuran* ja muiden aikakauslehtien lisäksi kuvannut paljon myös maakuntalehti *Ilkka-Pohjalaiseen*.

Tällä keikalla Krista hyppäsi mukaan bussiväleille Lapua–Seinäjoki ja Seinäjoki–Tampere. Kuvat onnistuivat erinomaisesti, ja juttu alkaakin koko aukeaman kokoisella kuvalla minusta istumassa muutoin tyhjän bussin kyydissä.

Kun myöhemmin katsoimme jutun taittaneen AD **Anu Niemisen** kanssa Kristan lähettämiä kuvia, oli yksimielisyys jutun lähtökuvasta vahva: tämä se on. Kuva tavoittaa sen melankolisen hengen, jota keikalla koin. Bussit ja linja-autoasemat tyhjenevät jopa nopeampaa tahtia kuin maaseutu.

Jutusta tuli hyvä, omalaatuinen, hidas aikakauslehtijuttu. Esihenkilöt antoivat sille jutun mennessä painoon ”Viikon juttu”-merkinnän, ja sekä vakituinen lukijaneeli että vapaa lukijajäännestys arvioivat jutun viikon parhaaksi.

Jutun lopussa saavun Salon linja-autoasemalle, jos sitä nyt linja-autoasemaksi enää voi sanoa. Ehkä se on nykyään enemmän odotustila kuin asema, sillä ennen runsaat palvelut ovat nyt tyystin tiessään.

Totean jutussa, että muutos huonompaan kuvaan koko Suomen bussiliikenteen ja -asemien tilannetta. Eli jotain vähän niin kuin on olevinaan, mutta ei siten kuitenkaan.

Aika entinen ei bussiliikenteen suhteen koskaan enää palaa, ellei syntyvyys maakunnissa käänny laskusta nousuun ja muuttoliike takaisin kaupungeista maalle.

Mutta sitä käännettä saa odotella kuin iltabussia Seinäjoelta Alajärvelle. Ei ole tulossa. ●

NÄKYMÄTÖNTÄ TYÖTÄ

Kääntäjät vievät suomalaisia kirjoja maailmalle agentuurien rinnalla, kun he markkinoivat niitä kustantamoille. Työstä ei kuitenkaan makseta erikseen, eikä alan matala palkkiotaso korvaa ylimääräistä työtä.

TEKSTI TUUKKA TUOMASJUKKA

KUVAT THOMAS EFFINGER PHOTOGRAPHY, PEKKA HOLMSTRÖM

”**Pirkko Saisio** tekee historiaa: Helsinki-trilogia Penguin Modern Classics -sarjaan”, uutisoi *Helsingin Sanomat* tammikuussa 2024.

Suomalaiskirjailijan pääsy arvostetun brittikustantamon katalogiin oli iso uutinen kirjallisuusmaailmassa. Jonkun työ kuitenkin unohtui.

Uutisessa mainittiin aluksi vain agentuurin nimi. Kääntäjä **Mia Spangenberg** lisättiin artikkeliin vasta kolme päivää myöhemmin. Agentuuri ei myöskään maininnut kääntäjää tiedotteessaan ollenkaan.

Kunnia kotimaisen kirjallisuusviennin kasvusta on julkisuudessa annettu kirjallisuusagentuureille, vaikka sitä tekevät merkittävässä määrin myös kirjallisuuden kääntäjät.

He etsivät teoksia ja kustantamoita ja luovat yhteyksiä kauppohen pohjaksi. Työ jää kuitenkin usein varjoon, ja sitä tehdään ilman erillistä korvausta.

Esimerkiksi kun *Long Play* kirjoitti kirjallisuusviennistä lokakuussa 2024, artikkelissa ei mainittu kääntäjien tekemää vientityötä lainkaan.

– Me kääntäjät olemme niin näkymättömiä, kaksi vuotta sitten Seattlesta Suomeen muuttanut Mia Spangenberg kiteyttää työhuoneensa viereisessä kahvilassa Lapinlahden Lähteellä Helsingissä.

Spangenberg ei osaa arvioida, paljonko on tehnyt palkatonta työtä suomalaisen kirjallisuuden viennin eteen. Määrä on kuitenkin suuri.

– En ole laskenut sitä. Se olisi aika masentavaa.

Toisaalta taustatöihin on motivoinut vakiintuneiden kollegoiden määrä.

Spangenberg tiesi, että pärjätäkseen tunnettujen englannintajien rinnalla hänen pitää saada nimeä ja julkaisuja. Se motivoi verkostoitumaan jo varhaisessa vaiheessa.

Kääntämistä sivuavat toimet

Maaillalla käydään aktiivisesti keskustelua kääntäjän toimenkuvasta. Kääntäjä **Kotryna Garanašvili** on luonnehtinut *Words Without Borders* -verkkokehityksessä tällaista työtä kääntämistä sivuaviksi toimiksi (*translation-adjacent activities*).

Niihin kuuluvat muun muassa teosten etsiminen, tarjoaminen ja markkinointi. Garanašvili huomauttaa, että alalta puuttuvat käytännöt, joilla kääntäjä saisi korvauksen myös näistä työtehtävistä. Jotkut kääntäjistä ovat hänen mukaansa onnistuneet saamaan tämänkaltaiseen työhön apurahoja.

Sen lisäksi, että Spangenberg on palkittu kääntäjä, hän sai yhdysvaltaisen Two Lines Pressin

Mia Spangenberg kääntää seuraavaksi katkelman kirjailija Suvi Westiltä, jolla olisi hänen mukaansa mahdollisuuksia maailmalla. ”Hän on lukenut sukupuolentutkimusta, hän osaa kuvata rasismia ja seksismiä ja näyttää räväkällä huumorilla, miten se saamelaisyhteisössä toimii.”

Maximilian Murmann etsi Saksasta kustantamon Juhani Karilalle vuonna 2020, kun teos oli alkanut jo saada huomiota Suomessa ja maailmalla. Kulttuurierot näkyivät silti. ”Saksassa sellainen korkeakirjallisuus, jossa on fantasian elementtejä, jää helposti marginaaliin.”

HYVÄN SOPIMUKSEN SAAMINEN ON VAIKEAA, KOSKA KÄÄNTÄJÄT NEUVOTTELEVAT SOPIMUKSENSA YKSIN.

kiinnostumaan Pirkko Saision romaanitriologiasta. Lisäksi hän löysi Saisiolle Ison-Britannian markkinoille rinnakkaisagentin, joka oli mukana luomassa kontakteja arvostettuun Penguin Random House-kustantamoon.

Mia Spangenberg korostaa asiantuntemusta, jota kääntäjillä on, kuten myös heidän yhteyksiään pienempiin kustantajiin, jotka suomenkieliseen kirjallisuuteen monesti tarttuvat.

– Me tunnemme kentän Suomessa eli tiedämme, ketkä ovat hyviä kirjailijoita ja nousussa. Samalla me tunnemme oman markkinamme trendit: esimerkiksi naiskirjailijat, queer-kirjallisuus ja klassikkokirjallisuus ovat kaikki nousevia trendejä sillä kielialueella, johon käänän.

Vaikka kääntäjien tekemä taustatyö edistää suomalaista kirjallisuustientä, agentuurit, kustantamot tai

kirjallisuuden vientiorganisaatio FILI eivät korvaa sitä suoraan.

Sen sijaan FILI on järjestänyt esimerkiksi lisäkoulutukseksi tarkoitettua fellowship-ohjelmaa Helsingin kirjamesujen yhteydessä, mitä Spangenberg kehuu. Matkoista korvattavia kustannuksia on kuitenkin vähennetty hallituksen kulttuurileikkausten myötä.

Spangenbergin mukaan agentit myös selvästi hyötyvät verkostoista, joita kääntäjillä on. He esittelevät kirjamesuilla kääntäjille kirjoja, joita nämä puolestaan tarjoavat kustantamoille, koska haluavat töitä ja kiinnostavan kirjan omalle työpöydälleen.

Spangenberg pyrkii huomioimaan palkkiossaan myös kulisseyksissä tekemänsä työn. Hyvän sopimuksen saaminen on silti vaikeaa, koska kääntäjät neuvottelevat sopimuksensa yksin.

– Meitä kääntäjiä ei edusta neuvotteluissa kukaan, hän sanoo.

Agentiksi lähtemistä Spangenberg ei silti ole miettinyt. Hän etsii kirjoille julkaisijoita, koska haluaa kääntää niitä. Kääntämisellekin pitää jättää aikaa.

Ei rojalteja kääntäjälle

”**Iida Turpeisen** esikoisromaanin käännösoikeudet myyty Saksaan ja Viroon”, tiedotti S&S-kustantamo syyskuussa 2023.

Tiedotteessa kerrotaan, että oikeudet osti arvostettu S. Fischer Verlage ja käännösoikeuksia myy Helsinki Literary Agency.

Sitä ei kuitenkaan kerrottu, että kustantamon kiinnostuksen herätti kääntäjä **Maximilian Murmann**.

Suomalaisen kirjallisuuden vientikeskuksen FILI:n johtaja **Tiia Strandén** korostaa Saksan ja Ranskan markkinoiden merkitystä Suomen kirjallisuustientä varten. Hän tuo esiin Murmannin merkityksen Turpeisen maailmanvalloitukselle.

– Hän on oikeastaan alkulaukaus *Elollisten* menestykselle, Strandén sanoo.

Murmann vastaa videopuheluun maanantai-aamuna Münchenistä tukka pörrössä. Hän kertoo, että löysi *Elolliset* kustantamon uutuskatalogista keuhalla 2023, ennen kirjan julkaisua.

– Tiesin, että koska se on S&S:n kirja, se pääsee varmaankin Helsinki Literary Agencyn listalle. Kirjoitin agentille, että olisiko mahdollista saada käsikirjoitus, hän kertoo.

Murmann luki kirjan, vaikuttui ja halusi kääntää sen. Hän päätti toimia nopeasti ja lähestyi S. Fischeriä, jonka osastopäällikkö **Sebastian Guggolz**in hän tunsi entuudestaan.

– Sebastian sanoi, että kuulostaa todella kiinnostavalta ja luotan sinuun, kun sanot sen olevan todella hyvä kirja, Murmann kertoo.

Elollisten oikeudet hankittiin niin sanotulla etuostotarjouksella, jossa kilpailijat eivät pääse mukaan huutokauppaan. Helsinki Literary Agencyn entinen toimitusjohtaja **Urppe Strellman** arvioi *Long Playn* haastattelussa, että teoksen ennakot olivat suurempia kuin millään muulla esikoisteoksella tähän asti.

Erillistä korvausta Murmann ei saanut. Kustannustoimittaja lupasi kyllä järjestää hänelle mahdollisimman hyvän palkkion, mutta se ei juurikaan eronnut tavallisesta hintatasosta. Myöskään kääntäjälle maksettava rojaltiprosentti ei muuttunut.

Joka viides tarjous läpi

Kääntäjien osuus suomalaisen kirjallisuuden viennistä on Murmannin mukaan pienentynyt siitä, kun hän oli FILI:n harjoittelijana vuonna 2009.

– Kääntäjän rooli on yhä tärkeä, mutta agentuurit tekevät jo niin paljon työtä, että suuret nimet tulevat

ulkomaille niiden kautta. Mutta sanoisin, että pienemmissä nimissä ja klassikoissa kääntäjillä on aika iso osuus siinä, mitä käännetään.

Esimerkiksi Virossa, jonka kirjallisuutta Murmann myös saksantaa, kirjallisuusagentuureja ei samalla tavalla ole. Siellä kääntäjän rooli on suurempi käännöskirjojen saamisessa markkinoille.

Murmann tarjoaa itse kustantamoille runsaasti suomalaisia kirjoja. Hän arvioi, että joka viides tarjous menee läpi.

– Se on ihan hyvä osuus, mutta kyllä paljon työtä päättyy myös pöytälaatikkoon.

Murmannin pöytälaatikossa odottaa muun muassa **Miki Liukkosen O**. Hän kertoo etsineensä kustantamoa pitkään, mutta työ on vaikeaa.

FILI:n johtaja Tiia Strandén korostaakin juuri tätä: kääntäjä näkee sen, mihin kirja sijoittuu toisen maan kirjallisuuskentässä.

– Se on tosi merkittävää.

Kysymys on rahasta

FILI on kirjallisuustientä varten asiantuntija- ja tukiorganisaatio, joka tukee kustantajia ja agentuureja myyntityössä. Se teki vuoden 2014 Frankfurtin kirjamesuille laajan suomalaisen kirjallisuuden edistämiskampanjan, joka lisäsi käännöksiä eri kielille.

FILI tekee myös runsaasti erilaista kääntäjiä suoraan tukevaa työtä: esimerkiksi kouluttaa heitä järjestämällä kursseja ja mentorointiohjelmaa aloitteleville kääntäjille ja myöntää kustantamoille tukia suomalaisten kirjojen käännöspalkkioiden maksamiseen.

Strandénin mukaan kääntäjien aktiivisuus kustantamoiden suuntaan on tavallista työtehtävien hankkimista, joka kuuluu työhön. Toimintatavat myös vaihtelevat: kaikki kääntäjät eivät itse etsi kustannettavia teoksia ja niille kustantajia, vaan odottavat toimeksiantoja.

– Tämä ei ole sellainen asia, jossa sorretaan tai riistetään kääntäjää. Se on ehdottoman virheellinen lähtökohta.

Jos kääntäjien tekemä verkostoitumistyö korvattaisiin, ongelmaksi muodostuisi Strandénin mukaan se, kuka siitä maksaisi. Työstä pitäisi myös tehdä toimeksianto. Sen sijaan hänkin kannattaa sitä, että kääntäjät saisivat työstään enemmän huomiota.

Suomalaisen kirjallisuuden saksantajan Maximilian Murmannin mukaan ongelma on ennen kaikkea se, että käännöksistä maksetaan ”ylipäättään aika huonosti”.

– Toisaalta voisi taas argumentoida, ettei kirjallisuusalalla mene erityyppisen hyvin, eikä varoja ole. Vaikea kysymys, hän sanoo.

Mia Spangenberg kannattaa keskustelua aiheesta. – On tärkeä tehdä kaikki kääntäjän tekemä työ näkyväksi, jotta siitä voitaisiin keskustella ja yrittää löytää ratkaisuja, hän sanoo.

”KÄÄNTÄJÄN TYÖ ON MERKITTÄVYYTEENSÄ NÄHDEN HUONOSTI PALKATTUA KAUTTA LINJAN.”

On tärkeä tehdä kaikki kääntäjän tekemä työ näkyväksi, Mia Spangenberg sanoo.

Kääntäjällekin agentti?

Sekä Helsinki-trilogian että *Elollisten* oikeudet myi kirjallisuusagenttuuri Helsinki Literary Agency. Sen toimitusjohtaja **Viivi Arela** kertoo, että kääntäjän nimi pyritään aina mainitsemaan teosten ulkomalaisista laitoksista kirjoitettaessa. Jos nimi on puuttunut, se on virhe.

Kääntäjän tekemä, mutta kääntämiseen liittymätön työ korvataan hänen mukaansa kustantamon käännöspalkkiolla. Hän ei halua arvioida, onko malli oikeudenmukainen.

– Kääntäjän työ on merkittävyteensä nähden huonosti palkattua kautta linjan, kuten moni muukin työ kirjallisuusosalalla.

Arelan mukaan on monesti hankala määrittää, mikä kenenkin osuus kaupoissa on ollut, kun mukana on useita osapuolia. Hän pohtii Strandénin tavoin, kuka kääntäjän tekemästä taustatyöstä maksaisi ja mistä summa otettaisiin.

Jotta kääntäjälle voisi maksaa teoksen markkinoin-

nista kustantamoille, hänen pitäisi ottaa rinnakkaisagentin rooli, Arela miettii. Nämä toimivat yleensä yksinoikeudella alueellaan ja hoitavat isomman kirjajoukon myymistä. Se vaatisi kääntäjältä sitoutuneisuutta, riskinottoa ja esimerkiksi sopimushallintaa.

– Se ei ole monelle kääntäjälle mielekästä.

Kotryna Garanašvili taas pohtii esseessään, että kirjoittajien tavoin myös kääntäjät saattavat jatkossa alkaa ottaa itselleen agentteja. Tämä helpottaa neuvottelua eri osapuolten kanssa.

Tähdet osuivat kohdilleen

Viime aikoina Spangenberg on vinyt maailmalle toista suomalaista naiskirjailijaa: **Eeva Kilpeä**. Tämä osuu trendiin maailmankirjallisuuden löytämättä jääneistä naiskirjailijoista.

Aloite Kilven tarjoamisesta englanninkielisille markkinoille on peräisin Spangenbergiltä, niin kuin myös Saision.

Spangenberg kysyi luvat Eeva Kilven agentuurilta kaksi vuotta sitten ja hankki rahoituksen näytekäännöksen tekemiseen. WSOY:n kirjallisuussäätiön apurahan turvin hän käänsi kolme neljäsosaa *Naisen päiväkirjasta*.

Toukokuussa arvostettu brittiläinen kirjallisuuslehti *Granta* julkaisi Skandinavia-numerossaan katkelman teoksesta.

– Stars aligned, Spangenberg kuvaa tilannetta.

Lehden toimittaja tiesi Spangenbergin kääntäneen Saisiota ja kyseli kiinnostavia kirjailijoita. Spangenberg tarjosi työpöydällään ollutta Kilpeä.

Spangenberg nostaa runoilijan teemoista esiin luonnon, yksinäisyyden ja masennuksen.

– Hyvänen aika, Eeva Kilpi on erittäin ajan-kohtainen!

Huhtikuun lopulla työ kantoi hedelmää. Maailman johtaviin kirjallisuusagenttuureihin kuuluva RCW otti edustettavakseen 98-vuotiaan Eeva Kilven – ja myös hänen kääntäjänsä Mia Spangenbergin.

– Tämä on todella iso juttu, kun kääntäjillä ei yleensä ole omaa agenttia, Spangenberg iloitsee.

Entinen WSOY:n kustantaja ja Eeva Kilven elämäkerturi **Anna-Riikka Carlson** kertoi LinkedIn-päivityksessään, että juuri kääntäjän innostus ja käännös saivat agenttuurin tutustumaan kirjailijan tuotantoon. ●

KÄÄNNEKOHTA

Olen mielelläni free

Kaksi vuosikymmentä *Helsingin Sanomissa*, sitten reipas hyppy freelanceriksi. **Jussi Ahlroth** irtisanoutui, jotta ehtisi tehdä kaikkea, mikä kiinnostaa.

Teit pitkän uran *Helsingin Sanomissa*. Mikä sai sinut irtautumaan palkkatöistä?

Ikä. Kummankaan vanhemman puolelta ei ole tullut perimää, jonka varassa voisi ajatella elävänsä varmasti 90-vuotiaaksi. Jos olisin jäänyt odottamaan eläkeikään asti, huonolla tuurilla en ehtisi tehdä miljoonaa niistä asioista, jotka minua inspiroivat.

Millainen käännekohta lähtö sinulle oli: enemmän irtiotto vai jatkumo jollekin, mikä oli jo käynnissä?

Olin työstänyt viime vuonna ilmestynyttä *Kirje Buddhalla* -tietokirjaani neljäntoista vuoden ajan. Kyllä minut toimituksessa tunnettiin ja tiedettiin. Silti irtisanoutumisilmoitukseni otettiin vastaan osin yllättyneenä.

Olen aina ollut vähän yksinäinen susi, erityisesti koska toimin viimeiset 12 vuotta myös pääluottamusmiehenä.

Olet paitsi toimittaja myös tietokirjailija ja puhuja. Mitä näistä teet nyt mieluiten?

Kaikkea. Se on iso syy siihen, että siirryin freelanceriksi. Nautin, kun on paljon erilaista tekemistä. Tykkään kirjoittaa kirjoja. Mutta ne ovat isoja projekteja, joissa kestää. Nyt minulla on työn alla kolme kirjaa. Saan tehdä niitä omassa tahdissa ja määrittellä itse kysymykset ja näkökulmat.

Kirjoitan edelleen *Hesariin* kulttuuriarvioita, ja teen freenä Ylen Kulttuuriykköstä. Vaihtelu on minulle

todella arvokasta. Luennoin ja toimin buddhalaisena opettajana. Lisäksi ovat vielä kaikki pro bono -hommat, kuten roolipelien vetäminen. Ja musiikki.

Kulttuurijournalismi ja -kriitikki ovat olleet työsi ydintä. Miten niiden tekeminen muuttuu, kun et enää työskentele suuren toimituksen suojissa? Ei mitenkään. Teen työtäni edelleen samoilla ajatuksilla.

Mitä menetit, kun lähdit isosta mediatalosta? Mitä sait tilalle?

Menetin työkaverit, yhteisön, jossa on yhä joitain samoja henkilöitä kuin aloittaessani kesätoimittajana vuonna 2003.

En kuitenkaan halua enää vakituista työtä, olen mielelläni free. Voin tehdä töitä myöhään yöhön tai lauantai-iltana. Päivisin saatan tehdä jotain ihan muuta. Minulle tämä sopii.

Liityit Mediakuntaan. Miltä osuuskunta vaikuttaa ison työnantajan jälkeen?

Kokeilin aluksi työskentelyä toiminimen kautta, mutta en jaksanut sitä pitkään. Mediakunta on minulle helppo tapa toimia, se hoitaa puolestani kaikki työntantajamaksut ja eläkkeet, joita minä en halua edes ajatella. Valinnallani on myös vahva ideologinen pohja, osuuskuntatoiminta on hyvää ja hyödyllistä. ●

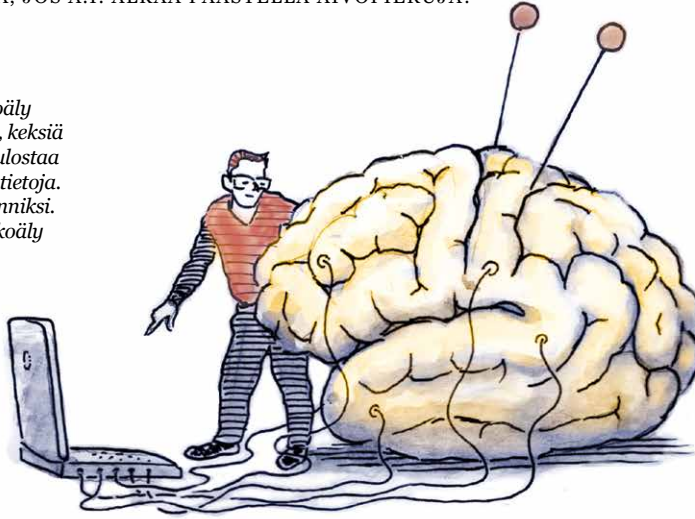
TIIU POHJOLAINEN

HUOPAAJA

OSA 27: *Kun toimiksessa hallusinoidaan*

TEKOÄLY TOIMITUKSISSA ON HYVÄ LISÄAPU, MUTTA MYÖS SILMÄNPITOA VAATIVA ARVAAMATON HÖRHÖ. TEKÖÄLY TARVITSEE IHMISTÄ KÄSKYTTÄMÄÄN JA SYÖTTÄMÄÄN SILLE TIETOA. MUTTA MITEN TOIMIA, JOS A.I. ALKAA PÄÄSTELLÄ AIVOPIERUJA?

HALLUSINOINTI. *Tekoäly saattaa päästellä valheita, keksiä vaihtoehtoisia faktoja tai ulostaa muuten hatusta vedettyjä tietoja. Tätä kutsutaan hallusinoinniksi. Näin voi tapahtua, kun tekoäly ei tiedä tai kokee oliona alemmuuden tunnetta. (vrt. Donald Trump)*

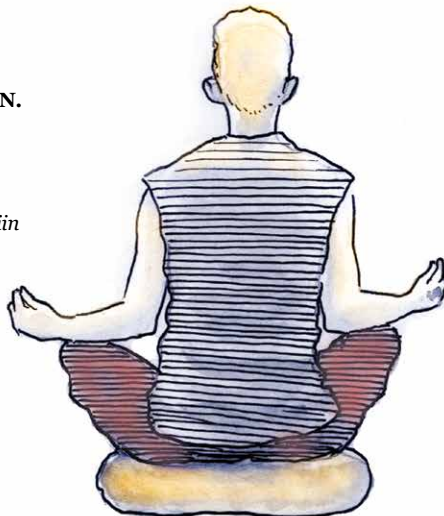

VÄÄRÄ TIETO. *Tuulesta temmattu tieto tai virheellinen informaatio voi johtaa yleisöä harhaan, pilata median mainetta ja näin pahimmillaan laskea kustantajan voittosaldoa.*

Mistä apu?

JOURNALISTINEN MANIFESTOINTI. *Tekoälyn mahdolliseen epäluotettavuuteen voi vaikuttaa manifestoinnilla. Journalistinen manifestointi on aktiivista vaikuttamista mielikuvaharjoitteiden avulla toimituksen tavoitteisiin ja mediatodellisuuteen.*

MANIFESTOINTI ENNAKKOON. *Työprosessin alussa ja sen aikana toimittajat tietoisesti ajattelevat kunkin artikkelin tavoitteita ja kustantajan vaurastumista. Keskittymällä positiivisiin mielikuviin toimitustyön tavoitteet toteutuvat kuin itsestään. Pelkkä ajattelu ei toki riitä, vaan tavoitteita on edistettävä myös toiminnalla ja tekoälyavusteisesti.*

JÄLKIMANIFESTOINTI. *Jos toimitus kohtaa tekoälyn hallusinoinnin tuomia ongelmia ja mediahaittoja, on suoritettava korjaava manifestointi. Siinä aktiivisesti ajattelemalla korjaustavoitteita saavutetaan positiivisia tuloksia. Jälkimanifestoinnilla on mahdollista ohjailta mediajulkisuutta ja jopa poistaa virheiden haittavaikutukset.*